

Baznīcas vēsture

Akadēmiskie kredītpunkti

12 KP (3 ECTS)

Iepriekšējo kursu prasības

Nav

Apstiprināts

Metodiskās komisijas sēdē (augusts, 2022.)

Kursa autors

Dr. theol. Uģis Sildegs (sildegs@yahoo.com)

Saturs (kursa anotācija)

Kā teoloģiska disciplīna Baznīcas vēsture pēta garīgo procesu ārējās izpausmes, kā tie atspoguļojas Baznīcas institūciju un dogmu vēsturē; kā vēsturiska disciplīna tā atklāj pagājušo īstenību, tās pieredzi un unikalitāti.

Kurss sākas ar Senbaznīcas vēstures posmu, kurā tiek pētīta šī laika Baznīcas institūciju un teoloģiskās domas attīstība no pašiem tās sākumiem 1. gadsimtā līdz ekumēniskajiem koncilēm 4. un 5. gs. Tiek apskatīti hrestomātiski teksti no Jaunās Derības, Apustulisko un baznīctēvu rakstiem, kā arī senākās ticības apliecības, sākot no evaņģēlijos un Pāvila vēstulēs atrodamajiem formulējumiem līdz Ignācija, Justīna, Origēna, Bazila, Augustīna darbiem un Nīkajas apliecībām. Tiek pīvērsta uzmanība kristīgās dogmatikas veidošanās procesam attiecībā uz Dievu un Kristu, Bībeli, Baznīcu, sakramentiem, grēku, žēlastību un pestīšanu, un apskatīti jautājumi par attiecībām Baznīcas un valsts starpā.

Baznīcas vēstures kursa viduslaiku daļa aptver laika periodu no 5. gs līdz Lielajai shizmai 11.gs un Rietumu baznīcu līdz 15.gs renesansei. Studējošie iepazīstas ar izmaiņām valsts un Baznīcas attiecībās, ar kristīgās doktrīnas attīstību, pāvesta varas veidošanos, kā arī ar Rietumu viduslaiku garīguma veidiem un kustībām.

Reformācijas un konfesionalisma laika Baznīcas vēstures posms aptver laika periodu no 16. gs. līdz 18.gs. Tajā tiek piedāvāts padziļināts skats uz Reformācijas laikmeta izpausmēm Eiropā, sevišķu uzmanību pievēršot mūka, profesora un mācītāja M. Lutera ticības meklējumiem, kas rezultējās plašā Reformācijas kustībā, izplatīdamies dažādās Eiropas zemēs un atstājot tālejošas sekas uz Baznīcu, kultūru un sabiedriski politisko attīstību. Tiek iepazītas dažādu zemju līdzīgās un atšķirīgās pieredzes, kā arī konfesiju veidošanās process. Studējošie iepazīst laiku raksturojošos notikumus un teoloģiskās diskusijas, kā arī Reformācijas pirmās un otrās paaudzes teologus. Uzmanība tiek vērsta arī uz kontreformāciju un tās teoloģisko argumentāciju.

Moderno laiku Baznīcas vēsture rietumos aptver laika posmu no apmēram 18.gs. beigām līdz mūsdienām. Tās ietvaros tiek pievērsta uzmanība laikmetam raksturīgām teoloģijas un dievbijības tendencēm – luteriskajai ortodoksijai, deismam, piētismam, atdzimšanas kustībām, fundamentālismam un liberālismam, kā arī pievērsta uzmanība to vēsturiskajam fonam un izpausmēm rietumu sabiedrībā – Apgaismība un racionālisms, darvinisms, atmodas kustības un ekumēniskā kustība; tiek prezentēti centrālie notikumi un galvenie teologi, kas veidojuši Baznīcas vēsturi modernajos laikos, katoliskās reformas cīnītāji, Apgaismības un konfesionālās restaurācijas kristīgie domātāji, industrializācijas laikmeta sociālās taisnības 'pravieši', liturģiskās atjaunotnes un ekumēniskās kustības kopēji.

Mērķi

- Rosināt Senbaznīcas mantojuma kritisku apzināšanu,
- veicināt izpratni par faktoriem, kas viduslaikos un renesansē sagatavoja ceļu Reformācijai;
- ar vēsturisku un teoloģisku avotu palīdzību dot sistemātisku pārskatu par eformācijas laikmetu Eiropā;
- iepazīstināt ar metodēm, ar kuru palīdzību zināšanas par Baznīcas vēsturi un Reformāciju pielietot šodienas kristīgajā domāšanā un praksē.

Sasniedzamie rezultāti

Zināšanas

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas studenti zinās:

- Baznīcas attīstības kopsakarības Senbaznīcā;
- agro viduslaiku sabiedrības reliģiskās dzīves izpausmes un politiku;
- Bizantijas un franku impērijas Baznīcu veidošanos un attīstību;
- Absolūtisma laikmeta nacionālo valstu Baznīcas integrētas valsts sociālās, reliģiskās un kulturālās dzīves struktūras;
- Reformu kustību saknes pirms Reformācijas iesakņošanās vairākās Eiropas valstīs;
- luterisma un kalvinisma teoloģijas pamatnostādnes un to izplatību Eiropā.

Prasmes

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas studenti spēj:

- argumentēti diskutēt par Reformācijas norisēm un pamatot Reformācijas mantojuma paliekošo nozīmi;
- ieraudzīt likumsakarības, kas raksturo Baznīcas un valsts šķiršanu, kas kopš XVIII/XIX gadsimta mijas cenšas nodrošināt viena otras neatkarības respektēšanu.
- patstāvīgi analizēt, izprast un vērtēt kristietības teoloģiskās un sociāli ētiskās nostādnes Sholastikas, Humānisma, Reformācijas, Apgaismības, Restaurācijas un mūsdienu kontekstā;
- izskaidrot pasaules vēstures norises Baznīcas vēstures kontekstā.

Kompetences

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas, studenti spēj:

- izvērtēt pasaules un Baznīcas vēstures cēloņsakarības;
- novērtēt kristietības mantojuma ietekmi uz mūsdienu sabiedrības reliģisko un parareliģisko kultūru un subkultūru
- pasniegt Baznīcas un jo īpaši Reformācijas vēsturi populārā veidā.

Vērtējumi

Patstāvīgais darbs
(1-4)

Starppārbaudījums
(1-4)

Gala pārbaudījums

Starppārbaudījums
(1-4)

Gala pārbaudījums

Patstāvīgais darbs
(1-4)

Starppārbaudījums
(1-4)

Gala pārbaudījums

PILNA LAIKA STUDIJAS

Lekciju un semināru plāns

<i>Tēma</i>	<i>Akademiskās stundas (45 min)</i>
1. Baznīcas vēstures studiju priekšmets un studiju metodoloģija. Baznīcas vēstures periodizācija. Pārskats par Agrīnās Baznīcas vēsturi.	2
2. Apustuļu laikmets un teoloģija (proto-kristietība un tās fons).	2
3. Baznīcas izplatīšanās. Didahē un tās nozīme.	2
4. Apustulisko tēvu laikmets un teoloģija. Hermas Gans. Romas Klementa 1.vēstule.	4
5. Kristiešu vājāšanās. Martīru teksti – Polikarpa un Perpetujas martīriju apraksti.	2
6. Antiohijas Ignācijs, viņa raksti un to nozīme.	2
7. Apoloģēti un viņu teoloģija. Justīns Martīrs, viņa raksti un to nozīme.	2
8. Agrīnās herēzes un gnosticisms. Cīņa pret gnosticismu agrīno baznīctēvu teoloģijā. Agrīnais agnosticisms: Jūdas un Marijas Magdalēnas evaņģēliji.	2
9. Lionas Irenejs, viņa raksti un to nozīme.	2
10. Baznīcas noformēšanās: kanons, credo, bīskapa amats.	2
11. Agrīnie Austrumu baznīctēvi un viņu teoloģija: Aleksandrijas Klements un katehētu skola. Tertuliāna raksti un to nozīme. Origenis. Kipriāns.	8
12. Konstantīna radītās izmaiņas un valsts baznīcas veidošanās.	2
13. Mūku kustības sākumi: Sv. Antonijs. Sv. Pahomijs un Sv. Benedikts, un viņu regulas.	4
14. Sv. Atanāzijs, viņa dzīve un teoloģija. Trīsvienības problemātika. Nīkaja un ariāniskā kontroverse	4
15. Lielie kapdoļieši un kristoloģijas attīstība.	2
16. Kristus Divu dabu problēma un Nestoriāniskā kontroverse. Pārskats par 7 ekumēniskajiem konciliem.	2
17. Hieronīms un Augustīns: dzīve, teoloģija, darbi.	4
18. Monarhiskā Episkopāta veidošanās Romā no Leo I līdz Gregoram Lielajam.	8
19. Ģermāņu kristianizēšana un kristietības ģermanizēšanās (Ulfila un gotu kristianizēšana; franku baznīcas veidošanās, misija pie anglosakšiem; dievbijības izmaiņas). Katari Rietumeiropā. Pjetro Valdes un valdiešu kustība. Katari un valdiešu reliģiskās prakses elementi ubagotāju brāļu (dominikāņu, franciskāņu, karmelītu) pastorālē un regulā.	12
20. Karolingu Renesanse (Kārlis Lielais 768-814; Oto Lielais 936-972). Pāvesta varas nostiprināšanās 11. gadsimtā un Investitūru strīds. Romas autoritātes krišanās. Bonifācija VIII un karaļa Filipa II Skaistā konflikta sekas. Avinjonas trimda.	8
21. Lielā shisma (1378-1414). Austrumu un Rietumu baznīcu šķelšanās cēloņi un sekas. Ceturtā krusta kara un Konstantinopoles krišanas konsekvences. Bizantijas impērijas krišanas konsekvences Austrumu baznīcu sadrumstalotībā. Bizantijas mantojums Maskavas valsts reliģiskajā politikā	12
22. Pāvesta vara vēlinajos viduslaikos un koncilu kustība. Konciliārisma dominance Konstances un Bāzeles reformu koncilos. Lionas II koncils un Florences ūnija.	4
23. Vēlīno Viduslaiku Teoloģija. Renesanses humānisma ideāli. Renesanses kristietība kā sabiedrības sekularizācijas aizsācēja. Pirmsreformatori: Huss un Vilkifs.	4

24. Lutera: izcelsme, mūka ceļš un teoloģiskā izglītība	6
25. Lutera teoloģiskā izcelsme: evaņģēlija atklājums un norises līdz Vormsai	4
26. Lutera reformu konservatīvais raksturs	4
27. Reformācijas cīņas līdz Augsburgas ticības apliecībai	6
28. Luteriskās reformācijas iespaids un secinājumi	4
29. Skandināvija: Dānijas, Zviedrijas, Somijas reformācija	2
30. Cīrihe un Ulrihs Cvinglijs—Šveices reformācijas pirmais vilnis	4
31. Ženēva un Žans Kalvins—Šveices reformācijas otrais vilnis	4
32. Francijas un Holandes reformācija	2
33. Anglijas un Skotijas reformācija	4
34. Pretreformācija, Trīdentas koncils un jezuīti	4
35. Luterisma konfesionalizācija 48	4
36. Valsts baznīcas doma 17. un 18. gadsimtā (galikānisms, jansenisms, febroniānisms, jozefinisms). Apgaismības laikmeta ietekme uz sabiedrības attieksmi pret reliģiju.	4
37. Luteriskā ortodoksija, piētisms un racionālisms. Racionālisma ietekme uz baznīcas teoloģiju un pastorālo praksi. Reliģiskās tolerances iespējas Eiropas absolūtajās monarhijās.	4
38. Valsts iejaukšanās Austrumu kristietībā – liturģiski disciplinārās reformas Maskavas patriarhātā un Vecticības opozīcijas vajāšana un reintegrācija (vienticībnieki), Austrumu kristieši Osmaņu impērijas <i>mileta</i> sistēmā. Krievijas impērijas reliģiskā politika.	6
39. Lielā franču revolūcija. Diskusija par kristiešu vajāšanu baznīcas un valsts atdalīšanas naidīgajā versijā. Napoleona konkordāts. 19. gadsimta paradigma - reakcija uz revolūciju restaurācija, ultramontānisma kustība, konfesionalisms.	6
40. Neitrālā baznīcas un valsts šķiršana un akonfesionalās valsts modelis (Amerikas Savienotajās Valstīs). Reliģisko minoritāšu emancipācija Lielbritānijā un Īrijā. Oksfordas kustība.	4
41. Itālijas un Vācijas apvienošanās konfesionalās sekas. Opozīcija I Vatikāna koncilam un Bismarka protežētā. <i>Kulturkampf</i> a izpausmes Vācijā, Šveicē, Austrijā. Koloniālā sistēma un misionāru darbs.	4
42. Kristietības sociāla doktrīna un enciklika <i>Rerum Novarum</i> (1891). Ekumeniskā kustība bez valsts protekcijas (Malinas sarunas). Liturģiskā kustība. Laju apustulāts. Diskusija par Pirmo pasaules karu un kristiešu miera iniciatīvām.	4
43. Armēnijas kristiešu traģēdija Osmaņu impērijā (1915). Autoritāro režīmu reliģiskā politika. Reliģiski konfesionalās pozīcijas pilsoņu karā Spānijā. Totalitāro režīmu attieksme pret Baznīcu: no koncentrācijas nometnēm līdz protežētām miera konferencēm.	4
44. Apliecinātāja baznīca Vācijā Otrā pasaules kara laikā. Holokausta ietekme uz jūdu un kristiešu dialogu.	4
45. Vatikāna II koncila reformu sekas katolicismā. Fundamentālisma tendences. Atbrīvošanas teoloģija Latīņamerikā	4
46. Kristietības izaicinājumi 21. gadsimtā. Diskusija par sinkrētisma iezīmēm nacionālajās kristiešu kopienās Āfrikā un afroamerikāņu vidū.	4
<i>KOPĀ</i>	192

Patstāvīgā darba plāns

Patstāvīgais darbs	Stundu skaits izpildei
1. Eseja par Baznīcas vēstures pirmo posmu	36
2. Eseja par Baznīcas vēstures otro posmu	36
3. Eseja par Baznīcas vēstures Reformācijas posmu	36
4. Eseja par Baznīcas vēstures ceturto posmu	36
5. Apgūt docētāju norādītos literatūras avotus.	144
	288

Vērtēšana

	Plānotie studiju rezultāti			% no gala vērtējuma
	Zināšanas	Prasmes	Kompetences	
1. Patstāvīgais darbs	+		+	10
1. Starppārbaudījums	+	+	+	10
2. Patstāvīgais darbs	+		+	10
2. Starppārbaudījums	+	+	+	10
3. Patstāvīgais darbs	+		+	10
3. Starppārbaudījums	+	+	+	10
4. Patstāvīgais darbs	+		+	10
4. Starppārbaudījums	+	+	+	10
Gala pārbaudījums	+	+	+	20
				100

Literatūra

Pamatliteratūra un informācijas avoti

1. Aland, K. *A History of Christianity*. Philadelphia: Fortress Press, 1985.
2. Bonhēfers, Dītrihs. *Sekošana Kristum*. Rīga: LMF, 2008.
3. Bonhēfers, Dītrihs. *Dzīve Kopībā*. Rīga: LMF, 2006.
4. Gīrcs, Bo. *Kristus Baznīca*. Rīga: LMF, 2006.
5. Grenz, Stanley J., and Roger E. Olson. *20th Century Theology: God & the World in a Transitional Age*. Ill: InterVarsity Press, 1992.
6. Grīslis, E. *Martiņš Luters – reformators*. Minneapolis: LELDAA, 1975.
7. Heglunds, B. *Teoloģijas vēsture*. Rīga: Augsburgas Apliecības Institūts, 1997.
8. Jedin, H., ed. *Atlas zur Kirchengeschichte*. Freiburg: Herder, 1987.
9. Kings, H. "24 tēzes par Dievu". *Ceļš*, 1990.
10. Kottje, R. und Moeller, B. *Ökumenische Kirchengeschichte*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1983.

11. *Kristietības vēsture*. Rīga: Zinātne ABC, 2006
12. McGrath, Alister E. *The Future of Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
13. Miller, Ed. L. and Stanley J. Grenz. *Fortress Introduction to Contemporary Theologies*. Minneapolis: Fortress Press, 1998.
14. Moltmanis, Jirgens. "Teoloģija šodien". *Ceļš*, 1990.
15. Oto, Rūdolf. *Svētais. Ceļš 47*, 1995, 46-73.
16. Sommer, Wolfgang und Klahr, Detlef. *Kirchengeschichtliches Repetitorium*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1994
17. Šleijermahers F.D.E. "Par Reliģiju. Pirmā un Otrā Runa". Tulk. L. Jeslaniece, A. Hansons, L. Oliņa. *Ceļš 49*, 1997, 61-131.
18. Taivans, L. G. *Teoloģijas vēsture*. Rīga: Ceļš, 1995.
19. Zilsons, E. *Kristīgas filozofijas vēsture Viduslaikos*. Rīga: Filozofijas un Socioloģijas Institūts, 1997.
20. Vīts, Edvards Dž. *Postmodernie Laiki*. Rīga: LMF, 1999.
21. Vīts, Dž. E. *Vieta, kur stāvēt*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2007.
22. Luters, Mārtiņš. *Dr. Mārtiņa Lutera darbu izlase*. 1.sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2019. (selektīvi pēc paša izvēles 50 lpp.)

Ieteicamā literatūra un informācijas avoti

1. Anderson, Leith. *A Church for the 21st Century*. Minneapolis, Minn: Bethany House Publishers, 1992.
2. Brehts, M. *Mārtiņš Luters: viņa ceļš uz reformāciju*. 1. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2018.
3. Brehts, M. *Mārtiņš Luters: reformācijas kārtība un robežu noteikšana*. 2. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2020.
4. Brehts, M. *Mārtiņš Luters: Baznīca un uzturēšana*. 3. sēj. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2020.
5. Chestertone, Gilbert K. *Orthodoxy*. Grand Rapids: Christian Classics Ethereal Library, 1970.
6. Gabriel, I., Papaderos, A.K., Kortner, U. *Perspektiven ökumenischer Sozialethik*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2006.
7. Graebner, Theodore, and John Graebner. *The Light from Wittenberg: Ten Chapters from the First Century After the Beginning of the Lutheran Reformation*. St. Louis: Concordia Pub. House, 1900.
8. Grenz, Stanley J. *Renewing the Center: Evangelical Theology in a Post-Theological Era*. Grand Rapids, Mich: Baker Books, 2000.
9. Grenz, Stanley J., and William C. Placher. *Essentials of Christian Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2003.
10. Henry, Carl F. H. *Toward a Recovery of Christian Belief: The Rutherford Lectures*. Wheaton, Ill: Crossway Books, 1990.
11. Kļaviņš, Pauls. "Ētiskie principi Rānera Teoloģijā". *Ceļš 56*. 2005, 108.-118
12. Lindberg, C. *The European Reformations*. Cambridge: Blackwell Publishing, 1996.

13. Loze, B. *Mārtiņš Luters: Ievads Lutera dzīvē un darbos*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2008.
14. Martini, Giacomo, *La Chiesa nell'età dell'assolutismo, del liberalismo, del totalitarismo*. Brescia: Morcelliana, 1978.
15. McGinn, Bernard. *Storia della mistica cristiana in Occidente*. Milano: Marietti, 2003.
16. McGrath Alister E. *The Blackwell Companion to Protestantism*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2006.
17. McGrath, Alister E. *Spirituality in an Age of Change: Rediscovering the Spirit of the Reformers*. Grand Rapids, Mich: Zondervan, 1994.
18. McGrath, Alister E. *Spirituality in an Age of Change: Rediscovering the Spirit of the Reformers*. Grand Rapids, Mich: Zondervan, 1994.
19. Moltmann, Jurgen. *Theology of Hope*. London: SCM Press LTD, 1967.
20. Nīče, Frīdrihs. *Ecce Homo. Kā cilvēks top tas, kas viņš ir*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
21. Oberman, H. *Luther: Man Between God and the Devil*. New Haven: Yale University Press, 1990.
22. Po-chia, Hsia R. *A Companion to the Reformation World*. Oxford: Blackwell Publishing 2004.
23. Skibbe, Eugene M. *A Quiet Reformer: An Introduction to Edmund Schlink's Life and Ecumenical Theology: from a Gospel Voice in Nazi Germany to a New Vision of Christian Unity*. Minneapolis, Minn: Kirk House, 1999.
24. Spener, Philipp Jakob. *Pia Desideria*. Philadelphia: Fortress Press, 1964.
25. *Vienprātības grāmata. Liber Concordiae. Luterāņu ticības apliecības*. Rīga: Augsburgas institūts, 2001.